

ותלמוד
"תוספתא"
לעשות רצונך
בלבב שלם

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי חיים"

חוקי חיים

שע"י "חדר הוראה"

שיכונת מנחת יצחק פניה"ק ירושלם תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

355

פרשת בהעלותך תשפ"ה

דיני נשיאת כפים - ב'

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

עקר רגליו בתפילת רצה

יא. תנאי נוסף, שצריך הכהן לעקור רגליו דהיינו להתחיל ללכת ולהתקדם לעלות לדוכן תוך כדי משך הזמן שהשליח ציבור אומר 'תפילת רצה' שהוא נקרא 'עבודה' (גמ' סוטה דף ל"ח ע"ב), ובבית המקדש עשו ברכת כהנים קודם שנסתלק מהעבודה, לכן תקנו גם בתפילה שיעלו הכהנים לדוכן קודם סיום ברכת 'עבודה' שהוא רצה (מ"ב סק"ז).

יב. לא עקר רגליו ב'רצה'. כהן שלא עקר רגליו ב'רצה', אפילו אם אחר שגמר תפילת 'רצה' קראו לו או אמרו לו לעלות, נחלקו הפוסקים אם יש לו חיוב לעלות, י"א שאינו מחוייב לעלות ואינו מבטל מצות עשה (מג"א סק"ב, לקט יושר עמ' כ"ו, מ"ב סק"ד בדעת המחבר ס"ח), ויש פוסקים שמסתפקים בזה אם יש חיוב כשקראו לו אע"פ שלא עקר רגליו ב'רצה' (א"ר סק"ז בשת תשו' מהר"ם מינץ ס"י י"ב הובא במ"ב סק"ט), ולכן למעשה אם לא עקר רגליו ב'רצה', יזהר לצאת מבית הכנסת קודם קריאת 'כהנים' ולא יעלה לדוכן כלל, משום שלא יבוא לחשש ביטול מצות עשה, וכן כדי שלא יאמרו עליו שהוא פגום שהרי אנשים לא יודעים עליו שלא עקר רגליו קצת ב'רצה' (מ"ב סק"ט).

מצוה לכהן לברך בכל אופן

יג. גם כשאין לכהן חיוב לברך ואינו מבטל מצות עשה כשאנו מברך כגון באופנים הנ"ל, מ"מ מצוה עליו לברך ויש להתאמץ ולהשתדל לברך כשיכול ולא להשתמט מלקיים מצוה חשובה כזו לברך את ישראל.

פעם אחת ביום

יד. משנשא הכהנים כפיהם וברכו פעם אחת ביום, יצאו ידי חובתם מן התורה, ולכן אפילו יאמרו להם לעלות לדוכן שוב באותו יום באותה תפילה, כגון שנשא כפים בשחרית ואח"כ במנין אחר של שחרית ביקשו ממנו לעלות לדוכן, אינו מבטל מ"ע אם אינו עולה לדוכן (שו"ע ס"ג), אבל מ"מ מצוה יש לו כשעולה לדוכן פעם שניה, ויכול גם לברך עליו פעם שניה (מ"ב סק"א).

טו. בתפילה אחרת. אע"פ שאין חיוב מן התורה לישא כפים יותר מפעם אחת ביום, מ"מ חז"ל תיקנו שישא כפים באותו יום בתפילת שחרית וגם במוסף וביום כיפור גם בתפילת נעילה, כשזה באותו בית הכנסת (שו"ע סי' קכ"ט ס"א).

טז. בירך כהן יחיד. אם מתחילה בירך הכהן כשהוא יחיד, ואח"כ נודמן לו במנין אחר לברך פעם שניה יחד עם כהן אחר, י"א שיש לו להדר לברך שנית עם הכהן השני, משום שמתחילה לא יצא ידי חובתו מן התורה לכמה דיעות (אות ג), ועכשיו יש לו הזדמנות לברך עם עוד כהן לקיים בו חובתו מן התורה לכל הדעות (קצות השלחן סי' כ"ג בדה"ש סקמ"ז).

חליצת נעליים

הטעם

יז. מתקנת רבי יוחנן בן זכאי שאסור לעלות לדוכן במנעלים וסנדלים (גמ' ר"ה דף ל"א ע"ב, גמ' סוטה דף מ' ע"א), ומבואר בגמ' (גמ' סוטה) כמה טעמים.

יח. כבוד הציבור. מתחילה מבואר בגמ' הטעם משום כבוד הציבור שמאחר שהולכים בהם בשוק יש חשש של טינוף מטיט (גמ' סוטה שם), ובפוסקים מבואר שאנו חוששים גם לטעם זה (מ"ב סק"ח).

יט. שלא להוציא לעז. ועוד טעם מבואר בגמ' כדי שלא להוציא לעז שהוא פסול לכהונה, שהרי במנעלים מצוי שיהיו בו רצועות ויש חשש שמא יפסק הרצועה וישב הכהן כדי לתקנו ולקשרו ויביתיים יעלו חבריו לדוכן והוא ישאר לבד לתקן מנעלו, ונמצא שאחרים יוציאו לעז עליו לומר הטעם שאינו עולה לדוכן משום שהוא פסול לכהונה (גמ' שם, רש"י שם, מ"ב סקמ"ו).

פרטי מצוות ברכת כהנים

הכהן במצות נשיאת כפים

א. בגליון הקודם (354) הבאנו כמה דינים כלליים לגבי מצות נשיאת כפים כגון על מי המצוה, אם רק על הכהן (אות ב') או גם על ישראל (אות ג'), ומנהגי נשיאת כפים בארץ ישראל (אות ח"י) ובחוץ לארץ (אות ז') ומנהגים שונים כשבני מקום אחד נמצאים במקום שהמנהג שונה. בגליון הנוכחי ובגליון הבא נתמקד על דינים הנוגעים לאופן קיום ברכת כהנים.

כהן יחיד ושני כהנים

ב. נחלקו הראשונים בכהן אחד הנמצא בבית הכנסת האם מקיים בזה מצות עשה מן התורה או רק כשיש שני כהנים או יותר יוצאים ידי חובת המצוה מן התורה.

ג. שנים. יש הסוברים דרך שני כהנים שהם גדולים המברכים ברכת כהנים מקיימים את המצוה מן התורה אבל לא כהן יחיד (ר"ת בתוס' מנחות דף מ"ד ע"א ד"ה כל כהן).

ד. גם יחיד. ויש החולקים וסוברים דגם כהן יחיד יש מצות עשה מן התורה לברך את ישראל (מאירי סוטה דף ל"ח ע"א, מהר"ח והט"ז סק"ג), ואדרבה, ביחיד החיוב מן התורה הוא גם כשלא קראו אותו לעלות (שם), ולא כמו כשיש שני כהנים שאז החיוב מן התורה אינו אלא אחר קריאה שיעלו כמבואר לקמן (אות ז') (מחצית השקל סקט"ז, פמ"ג משב"ז ג').

ה. לכן יש משתדלים שבברכת כהנים יברכו דוקא שני כהנים ויותר כדי לקיים מצוות עשה מן התורה לכל הדעות.

ג' תנאים לחיוב כהן לעלות לדוכן

דברים המחייבים הכהן לעלות

ו. ישנו מצות עשה לכהן לברך את ישראל כמו שהבאנו, ואם הכהן אינו עולה לדוכן הריהו מבטל מצות עשה, אמנם רק במצב שקיימים כל שלשה תנאים אלו שיבואר ואינו עולה הרי הוא מבטל מצות עשה, ואילו הן.

הזמנה וקריאה לכהן לעלות לדוכן

ז. קריאת 'כהנים'. חייב כהן לעלות לדוכן כשקראוהו לעלות ע"י שקראו בבית הכנסת קריאת 'כהנים' כמו שכתב 'אמור להם' ומתרגמין 'כד יאמרו להן' ומבואר דרך ע"י אמירה להם לברך הרי הוא נתחייב לברך (גמ' סוטה דף ל"ח ע"ב, תוס' ברכות דף ל"ד, שו"ע סי' קכ"ח ס"ב ומ"ב סק"ט).

ח. אמרו לו לעלות. כמו כן אם אחד אמר לכהן לעלות הריהו מחוייב לעלות (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"י). אמנם יש הס"ל שרק ציבור או ש"ץ יכולים לחייבו ולא יחיד (סידור העיב"ץ, מאירי מגילה דף כ"ד ע"ב הובא בבאה"ל סוף ד"ה או נשאר בצ"ע).

ט. קראו לו ליטול ידים. כמו כן אם השופך מים על ידי הכהנים אמרו לו שיבוא ליטול ידיו, גם זה נקרא קריאה לברכת כהנים ומחוייב לעלות (מ"ב שם), וגם בזה יש חולקים (כנ"ל אות ח').

דוקא אם היה בבית הכנסת

י. עוד תנאי להתחייב בברכת כהנים מן התורה הוא שדוקא אם היה הכהן בתוך בית הכנסת בשעת קריאת כהנים, וה"ה אם אמרו לו לעלות או ליטול ידיו הנ"ל, דוקא כשהוא בבית הכנסת (שו"ע ס"ב, הר"ן על הרי"ף מגילה פ"ד הובא בבאה"ל ד"ה אם היה).

כ. ואף מנעלים שאין להם רצועות אסור לעלות לדוכן עמהם משום לא פלוג חכמים בתקנתם (ב"י, מ"ב שם).

פרטי דינים

כא. **יחפים לגמרי.** אין לעלות לדוכן יחפים ממש בלי שום גרביים משום שהוא דרך גנאי, שאין רגילים ללכת יחפים לפני מכובדים וגדולים (שו"ת הרדב"ז ח"ו סי' רס"ד, וע"פ הגמ' חגיגה דף י"ג ע"ב לא אורח ארעא וכו', מ"ב סק"י) ואף במקומות החמים שיש שהולכים בלי גרביים מ"מ בדרך כלל לא עומדים בפני גדול יחפים, ומ"מ כהן שאין לו גרביים לא ימנע מלישא כפים (שו"ת אג"מ או"ח ח"ב סי' ל"ב).

כב. **גרביים.** אע"פ שמצינו שמי שיש לו מום ברגל לא יעלה לדוכן מחשש שמא יסתכלו בו הרבה ויסיחו דעתם מלכוון בברכת כהנים (שו"ע ס"ל), מ"מ לענין סוגי גרביים אין לחשוש משום היסח דעת, ולכן מי שיש לו חור בגרב אינו צריך למנוע מלעלות אם לא שהוא חור גדול ובולט מאד (מור"ר בשו"ת שבט הקהתי ח"ה סי' רס"ז).

כג. וכמו כן אפשר לעלות עם גרביים מכל מיני צבעים או דוגמאות כגון 'גרבי ברכת כהנים' שיש עליהם צורה של ידי כהן בשעת ברכת כהנים ארוגה בתוך הבד וכדומה, והטעם מאחר שיש אנשים שלובשים תמיד כל מיני צבעים, אין זה מעלה תמיהה כל כך (שו"ת אג"מ שם).

כד. **הזמן לחליצת הנעליים.** אם אפשר לו לחלוץ הנעליים ללא נגיעה בידיו כלל, עדיף שיפתח את השרוכים קודם נטילת ידים (פמ"ג א"א סק"ט), ויחלוץ נעליו לאחר הנטילה סמוך לזמן עלייתו לדוכן (מ"ב סק"ט), אבל אם יש חשש שיגע בנעליו בעת החליצה, צריך לחולצם קודם הנטילה כדי שלא יטנף ידיו לאחר הנטילה (ע"פ המבואר בשו"ע סי' ד ס"ח, מג"א סי' קכ"ח סק"ו).

כה. **מקום השארת הנעליים.** כיום מקובל לחלוץ הנעליים בתוך כותלי בית הכנסת לפני שעולים לדוכן, מ"מ אין ראוי להניח הנעליים גלויים לעין כל בשעת הברכה, אלא יש להצניעם מתחת הספסלים מפני כבוד הציבור, והוא מאחר שהם בדרך כלל מטונפים בטיט או באבק מהרחוב, וע"פ הטעם המבואר לעיל (אות ח"י).

כו. **נעל ימין קודם.** כהנים שחולצים נעליהם לפני נשיאת כפים, י"א שיחלצו קודם נעל ימין ואחריו השמאל, מאחר שחליצת מנעליהם הוא למצוה, יקדימו המצוה בנעל ימין (לוח א"י ר"ה, הגר"ח קנייבסקי, דעת נוטה עמ"ס ס"ד, ע"י גליון 97 אות י"ב שהבאנו את זה), אבל יש חולקים על זה וס"ל שאין לסתור מהנהוג לחלוץ קודם נעל השמאל, כי אין חליצת הנעליים מעשה מצוה להחשיב הימין קודם, אלא מדין נשיאת כפים להיות בלי נעליים (סופרים וספרים על לוח א"י הנ"ל), וכך מסתבר.

נטילת ידים קודם הברכה

שאו ידיכם קודם וברכו את ה'

כז. צריכים הכהנים ליטול ידיהם לפני עלייתם לדוכן לשאת את כפיהם וסמכוהו אקרא שנאמר (תהילים קל"ד, ב) "שאו ידיכם קודם וברכו את ה' (גמ' סוטה דף ל"ט ע"א, שו"ע ס"ו) והוא דין דרבנן.

נטילת שחרית

כח. נחלקו הפוסקים אם אפשר לסמוך על נטילת שחרית, יש הסוברים שאפשר לסמוך על נטילת ידים של שחרית קודם התפילה ואין צריך ליטול ידים שוב לפני נשיאת כפים (הובא בתוס' סוטה שם ד"ה כל כהן, רמב"ם הובא בב"י).

כט. **תיכף לפני נשיאת כפים.** אבל רוב ראשונים חולקים וס"ל שצריכים לחזור וליטול הידים קודם ברכת כהנים משום דמצינו בגמ' (ברכות דף מ"ב ע"א) 'תיכף לקדושה ברכה' (רש"י ותוס' שם), וכך נפסק להלכה למעשה (שו"ע ס"ו).

ל. **כשאין לו מים.** אם אין לו מים, אפשר לסמוך על הדיעה הסוברת שיוצא בנטילה של שחרית כשנטל את כל היד בשחרית (שער הציון סק"ד), כל שלא הסיח דעתו וידוע שלא נגע במקום מטונף (מ"ב סק"כ).

לא. **בשעת הדחק.** בבית הכנסת צפוף מאד כגון בימים נוראים בבית המדרש של אדמו"ר וכדומה שקשה מאד שכל הכהנים יצאו לחוץ לרחוץ ידיהם מפני דוחק הציבור, יש לכהנים לסמוך על הדיעה הס"ל שאפשר לסמוך על נטילה של לפני התפילה כנ"ל, ויזהרו שלא יסיחו דעתם מן הנטילה עד אחד נשיאת כפים, ולא יגעו במקומות מטונפים או מקומות זיעה וכדומה כנ"ל (מור"ר בעל שבט הקהתי).

לב. **נטל לנשיאת כפים של שחרית.** אם נטל ידיו לנשיאת כפים של שחרית, מעיקר הדין אינו צריך שוב ליטול ידיו לנשיאת כפים של מוסף אם לא יצא לחוץ ולא הסיח דעת, אבל מ"מ המנהג הוא ליטול שוב לפני נשיאת כפים של מוסף.

זמן הנטילה

לג. **קודם רצה.** לכתחילה ישתדלו הכהנים ליטול ידיהם קודם לברכת 'רצה' כדי שבשעת אמירת רצה יהיו כבר ראויים ומוכשרים לנשיאת כפים (מ"ב סק"ז), ומ"מ יטלו סמוך לתחילת ברכת 'רצה' כמה שאפשר כדי שלא לשהות בין הנטילה לברכה יותר מדי, ובדיעבד אם לא נטל קודם רצה יכול ליטול גם לאחר תפילת 'רצה' (מ"ב סק"ז) כל שעקר רגליו ב'רצה' לעלות לדוכן (מ"ב סק"ח) ויביאו לו מים קרוב לדוכן ליטול ידיו.

עקירת רגליו לצאת ליטול ידיו

לד. הבאנו שכדי להתחייב בנשיאת כפים צריך הכהן לעקור רגליו לעלות לדוכן תוך כדי תפילת 'רצה' של הש"ץ (אות י"א), ונחלקו הפוסקים אין הדין אם עקר רגליו ב'רצה' לצאת לחוץ ליטול ידיו אבל לא הספיק לעקור רגליו אחר הנטילה כדי לעלות לדוכן עד שגמר הש"ץ כל תפילת העבודה דהיינו עד שסיים 'המחזיר שכינתו לציון', האם גם זה נחשב כעקירת רגל.

לה. **לא נחשב כעקירת רגל.** יש הסוברים שעקירת רגל לנטילה לא נקרא עקירת רגלו כדי להכשירו לעלות לדוכן, לכן אם הש"ץ כבר אומר 'רצה', ימהר החוצה ליטול ידיו, כדי שעוד יספיק לעשות עקירה אחר הנטילה לפני שהש"ץ גומר 'המחזיר שכינתו לציון', אבל אם כבר גמר ברכת העבודה לגמרי ועדיין לא עקר רגליו לעלות לדוכן, שוב אינו עולה (מ"ב סק"ח), ורק אם עלה כבר לא ירד (שער הציון שם).

לו. **נחשב כעקירת רגל.** אמנם יש המקילים וס"ל דגם עקירה ליטול ידיו נחשב כעקירה מאחר שגם הנטילה הוא הכשר לנשיאת כפים (פמ"ג, ערוה"ש ס"ט), ובדיעבד אפשר לסמוך על זה.

איכות הנטילה

לז. נטילה זו צריכה להיות דוקא במים, ואף בדיעבד אינו מועיל לקנח ידו בצרור, בעפר ובכל מידי דמנקי דמהני לענין תפילה וקריאת שמע בדיעבד (שו"ע סי' צ"ב ס"ד), דנטילה זו היא כקידוש ידים לעבודה ושם בודאי לא מועיל קינוח במידי דמנקי (מ"ב סק"ט).

לח. **כל היד.** צריך ליטול את כל היד עד הפרק העליון שהוא מקום חיבור היד והזרוע כדין כהן המקדש ידיו לעבודה בבית המקדש (שו"ע ס"ו).

לט. **אין מברכים.** דנו הפוסקים האם כהן מברך על נטילת ידיו, ולמעשה נוהגים שלא לברך על נטילה זו אפילו אם הסיח דעתו מנטילה בבוקר לפני שחרית.

נטילה ע"י לווים

מ. נוהגים שהלוי יוצק מים על ידי הכהנים, והטעם כדי שיתווסף קדושה ע"י קדושים והלוויים נקראים קדושים שנאמר "וקדשת את הלוויים" (במדבר ח', י"ז) (הב"י בשם מדרש זוהר פ' נשא). אמנם אין זה מעכב כלל, מ"מ יש ללוויים לנהוג כן בכל מקום.

מא. **נטילת ידים לידי הלוויים.** מנהג בני ספרד הוא שגם הלוי נוטל ידיו לפני שהוא נוטל ידיהם של הכהן (שו"ע ס"ו) אבל מנהג בני אשכנז שהלוי אינו נוטל ידיו תחילה (רמ"א שם), ומ"מ אם הסיח דעתו מנטילה של לפני שחרית או שנגע במקום מטונף טוב שיטול ידיו לפני שנוטל ידי הכהן (מ"ב סק"ג).

מב. **אם אין לוי.** אם אין לוי בנוכח, יטול בכור שהוא פטר רחם לאמו את ידי הכהן שגם להם יש בהם קצת קדושה, ואם אין בכור אזי יטול הכהן בעצמו את ידיו ולא יטול ידיו ע"י ישראל (מ"ב סק"ב).

מג. **לוי ת"ח וכהן עם הארץ.** אם הלוי הוא תלמיד חכם כגון רב גדול או ראש ישיבה והכהן הוא עם הארץ, יש שכתבו שהלוי אינו צריך ליטול ידיו של הכהן אפילו שאין שם לוי אחר, והטעם כדי שלא יבוא לזלזל בכבוד תורתו (כנה"ג הובא בבאר היטב סק"ח, בן איש חי פ' תצוה ז).

מד. אבל רוב סוברים שגם לוי ת"ח לא ימנע עצמו מלקיים את הנהוג ע"פ זוה"ק, ואדרבה זהו כבודו ומצוותו (מ"ב סק"ב, שו"ע הגר"ח סק"א), וידוע כמה גדולי עולם משבט לוי שנטלו ידים של כהנים (עי' תשובות והנהגות ח"ב סי' ק"ט שהגאב"ד בריסק נהג כן ברגל) ומרן בעל שבט הלוי נהג כן.

מה. **כמה לויים ליטול ביחד.** מנהג העולם שכשיש כמה לויים ליטול ידיהם של כהן, שכמה לויים לוקחים הנטל ונוטלים ידיהם של כהן ביחד, ויש שפקפקו על זה שהרי שנים שעושים כן הרי זה נטילה שלא כדרך (הגר"ש אלישיב הובא בשבט הקהתי ח"ב סי' נ"ז). אבל יש ליישב את זה שכיון שעושים כן מתוך חביבות המצוה שכולם יהיו חלק ממנה, נחשב כדרך לגבי זה (מור"ר בעל שבט הקהתי).

נתרם לז"נ החבר ר' נפתלי צבי [הערין]
ב"ר החבר ר' מנחם הלוי וויינבלום זצ"ל
כ' סיון תרצ"ד – מנו"כ פיגוש יארמוט

